

УДК 37.01 (045)

НЕКОЗ Ірина Веніамінівна,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри іноземних мов,
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького, Україна
e-mail: nekoz@email.ua

ПИТАННЯ ПОГЛИБЛЕННЯ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ СПРЯМОВАНOSTІ МОВНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СФЕРИ ТУРИЗМУ

***Анотація.** Сформульовано ключові особливості понять «полікультурна освіта», «полікультурність», «полікультурне виховання». Виявлено умови формування полікультурної особистості в освітньому процесі, а саме: у процесі формування у студентів навичок полікультурності при вивченні англійської мови. Надано результати аналізу наукових праць за заданою темою, приклади практичного застосування наукових положень викладачами кафедри іноземних мов.*

***Ключові слова:** полікультурна освіта; полікультурність; полікультурне виховання; професійна туристична освіта; формування полікультурної особистості; мовна освіта в полікультурному просторі; поліетнічний простір; міжкультурна комунікація; культурологічна спрямованість професійної підготовки.*

Постановка проблеми. Найбільш значущими характеристиками XXI століття, які не можуть не позначитися на системі навчання іноземних мов, є глобалізація та інформатизація. Відбувається багатоаспектне зближення країн і народів, становлення єдиного взаємозалежного світу, який отримав назву глобального, і в рамках якого розширюються економічні, політичні та культурні зв'язки між країнами.

Сучасні світові процеси глобалізації, інтеграції й диференціації культур обумовлюють необхідність такого поняття, як полікультурна освіта і встановлюють ряд різноманітних умов для створення полікультурного середовища, у якому буде виховуватися сучасне покоління, яке готове до співпраці й взаємодії в багатонаціональному полікультурному суспільстві.

Нині надзвичайно важливо враховувати особливості полікультурного простору, у якому виховується особистість як майбутній професіонал. Це завдання особливо актуальне для тих спеціальностей, які постійно перебувають у полікультурному середовищі, від знань і вмінь яких залежить успіх розпочатої справи.

Таким чином, у сфері мовної освіти в умовах реальних контактів майбутніх фахівців із носіями численних культур за допомогою мов, які вивчаються у вищих закладах освіти, перед системою освіти постає завдання формування особистості нового типу. Мета навчання іноземним мовам нині визначається формуванням такої мовної особистості, яка буде здатна до активної і продуктивної життєдіяльності в глобальному полікультурному суспільстві.

Ми вважаємо, що головна мета, яка відповідно стоїть перед викладачами, – це виховання полікультурної особистості, яка володіє декількома мовами, здатна здійснювати комунікативно-діяльні операції на декількох мовах, прагне до саморозвитку і самовдосконалення.

Метою статті є аналіз сучасних підходів до таких понять, як «полікультурність» і «полікультурне виховання», «полікультурна освіта», «полікультурна особистість», «мовна освіта в полікультурному просторі», виявлення умов формування полікультурної особистості в освітньому процесі, а саме: у процесі формування у

студентів навичок полікультурності при вивченні англійської мови за спеціальністю «Туризм».

Аналіз досліджень і публікацій. Дослідники таких галузей, як філософія, лінгвістика, психологія, педагогіка, етнографія й деякі інші розробляють проблему формування полікультурного суспільства через формування полікультурності в сучасної особистості. Результати аналізу наукових праць засвідчують, що проблема полікультурного виховання привертає увагу дослідників різних галузей, зокрема філософів (С. Кримський, С. Оріховський, Н. Петрук, Г. Сковорода), культурологів (Д. Антонович, Хв. Вовк, В. Щербаківський, М. Юрій). Історичний аспект полікультурної освіти досліджується у працях українських і зарубіжних науковців (І. Васютенкова, Л. Гончаренко, Н. Данільовській, В. Кузьменко, Е. Мейлер, А. Тойнбі, Ю. Яковець, Е. Яркова та ін.). Проблеми полікультурності обґрунтовують у своїх дослідженнях такі зарубіжні науковці, як Д. Бенкс, Г. Дмитрієв, Д. Дьюї, В. Матіс, Д. Міттер, С. Ніето та ін. У своїх дослідженнях учені пропонують концепції полікультурної освіти, моделі полікультурної освіти, етапи запровадження освіти полікультурної спрямованості.

На сучасному етапі розроблення й поглиблене вивчення проблеми дає нам змогу ознайомитися з новітніми процесами становлення ідей полікультурності у сфері освіти і виховання, розглянути питання спеціальної підготовки майбутніх фахівців, які здатні діяти в поліетнічному просторі.

Ми згодні з твердженням О. Котенко [1], що полікультурність – це особливий системотворчий компонент у структурі особистості, її якість, що передбачає визнання багатоманітності культурного простору і здатність до міжкультурної взаємодії.

Як ми бачимо, проблеми, що пов'язані з полікультурністю, дійсно є багатограними і привертають увагу фахівців різних галузей. Питання полікультурності й професійності тісно пов'язані між собою, особливо, коли мова йде про підготовку висококваліфікованих фахівців, зокрема, майбутніх працівників сфери туризму.

Виклад основного матеріалу. У сучасних умовах розвитку освіти виникає проблема формування полікультурної особистості на основі сформованості цілого комплексу компетенцій (когнітивної, соціокультурної, комунікативної, лінгвістичної). Важливою проблемою з погляду методології формування полікультурної особистості стало вирішення питання щодо побудови процесу формування такої особистості. Безперечно, що одне з найважливіших місць у цьому напрямі відведене іншомовній освіті та полікультурному вихованню, завдяки яким відбувається становлення в умовах навчання іноземних мов у штучному мовному середовищі полікультурної особистості, яка володіє іноземними мовами на рівні міжкультурного спілкування.

На думку О. Мордань [2], формування полікультурної особистості вимагає не лише знань про особливості розвитку особистості, а й усвідомлення неминучості її існування в багатокультурному, різноетнічному світі, необхідності формування в неї готовності до спілкування з представниками різних країн. Серед усіх можливих засобів комунікації, які створило людство, основною є мова, для якої комунікативна функція визначальна. Тому в центрі уваги міжкультурної комунікації також завжди перебуває мова, у якій віддзеркалюються ключові особливості людської особистості й усієї національно-культурної спільноти. Налагодження ділових і дружніх контактів із представниками інших держав передбачає володіння іноземними мовами. Однак цього мало, оскільки серйозною перешкодою в спілкуванні з іноземцями є незнання їхніх етнічних і культурних особливостей.

Зі зростанням глобалізаційних змін, поширенням міжнародних контактів, інтернаціоналізацією суспільства загалом змінився і характер спілкування. Як стверджує В. Манакін, «завданням міжкультурної комунікації є формування міжкультурної компетентності, необхідних знань про різні народи та культури з метою уникнення міжетнічних і міжкультурних конфліктів та встановлення комфортних умов спілкування в різних сферах та життєвих ситуаціях» [3, с. 10].

Існують різні підходи до визначення поняття «міжкультурна комунікація». Так, за визначенням І. М'язової, міжкультурна комунікація – це водночас і наука, і набір навичок, якими потрібно оволодіти під час спілкування, оскільки взаємодія з іншою культурою вимагає певних знань і вмінь, зосередженості на успадкованих і усталених нормах соціальної практики людей, які належать до різних національних і етнічних спільнот [4]. Згідно з визначенням Ф. Бацевича, «міжкультурна комунікація – це процес спілкування (вербального і невербального) людей (груп людей), які належать до різних національних лінгвокультурних спільнот, як правило послуговуються різними ідентичними мовами, відчують лінгвокультурну «чужинність» партнера зі спілкування, мають різну комунікативну компетенцію, яка може стати причиною комунікативних невдач або культурного шоку в спілкуванні» [5, с. 11]. Ми розуміємо, що тільки вивчення взаємозв'язку між культурою й комунікацією через виявлення притаманних різним народам культурних моделей і застосування отриманих знань на практиці є необхідними кроками для подолання непорозумінь і конфліктів.

Міжкультурні комунікації мають різні форми прояву функціонування. Найбільш значущою є форма міжкультурної взаємодії представників професійної діяльності в тих формах, які передбачають, що суб'єктами взаємодії виступають представники різних культур. За таких умов міжкультурні комунікації постають як необхідний елемент професійних відносин. Професійна діяльність працівника сфери туризму передбачає широке коло спілкування як з українськими, так і з іноземними громадянами – носіями різних культур. Це спричиняє потребу в реалізації різних комунікативних моделей поведінки при спілкуванні.

Базовими навичками міжкультурної комунікації є необхідний і достатній набір знань і вмінь студентів успішно користуватися іноземною мовою в середовищі іншомовної культури. Тому критерієм сформованості базових навичок міжкультурної комунікації слід уважати не виключно мовну, а саме комунікативну компетенцію, яка передбачає здатність індивіда ефективно спілкуватися іноземною мовою, досягати належного рівня взаєморозуміння і співробітництва [6, с. 23].

Як зазначає В. Федорченко, підготовку висококваліфікованого фахівця туристичного ринку в сучасних умовах необхідно здійснювати не лише на засадах теорії туризму, а й з урахуванням культуротворчості професійної туристичної діяльності [7, с. 188]. Культурологічну спрямованість професійної підготовки робітника сфери туризму забезпечують, насамперед, гуманітарні дисципліни, серед яких вагому роль відіграє міжкультурна комунікація. Невід'ємними складниками міжкультурної комунікації є лінгвістичні й соціокультурні знання й уміння майбутнього фахівця, оскільки діяльність робітника сфери туризму передбачає вирішення складних чи конфліктних ситуацій, що зумовлені не тільки мовними труднощами, а й культурними особливостями партнера з комунікації.

Ми вважаємо, що головною метою вивчення іноземної мови майбутніми фахівцями сфери туризму є розвиток полікультурної особистості, формування толерантної свідомості особистості студента на основі поглиблення полікультурної спрямованості мовної підготовки, використання сучасних інформаційно-

комунікаційних технологій в умовах глобальної освіти. Завданнями навчального курсу з іноземної мови професійного спрямування є такі: надання студентам полікультурних знань у сферах культури англійських країн, вивчення питань полікультурного світу на основі автентичних матеріалів, що розміщені на сайтах в Інтернеті; застосування сучасних інформаційно-комунікаційних технологій; розгляд вивчення англійської мови як складника частини глобального освіти.

Мова – дзеркало культури. Процес навчання іноземним мовам містить унікальний педагогічний потенціал полікультурного виховання молоді. Процес сприйняття іншомовної культури йде через збагачення внутрішнього досвіду особистості, шляхом формування в неї пізнавальних і комунікативних навичок. Засобами полікультурного виховання можуть бути навчальні ігри, заняття з країнознавства. Викладачами нашої кафедри постійно впроваджуються дієві форми і методи роботи щодо виконання поставлених завдань, оновлюється не тільки навчальний матеріал, а й підходи до його застосування на практиці.

Учені справедливо стверджують, що вивчення іноземних мов служить не тільки для задоволення потреби в комунікації, а й дозволяє долучатися до інших способів мислення, відчуття, поведінки, до «інших» людських цінностей. Мова в даному випадку є не тільки засобом спілкування й вираження думки, але й засобом акумулювання і трансляції культурних цінностей. «Дидактико-методичні основи англійської мови передбачають формування діяльнісних основ володіння нею. Крім того, іноземна мова як навчальний предмет має особливу здатність до інтеграції з іншими предметами, яка впливає з самої природи мови як засобу прийому і передачі інформації як засобу спілкування» [8, с. 232–234].

Полікультурне виховання виступає у вигляді системи, що виявляється в міжкультурній взаємодії, формується у процесі вивчення іноземної мови і дозволяє освоювати не тільки лінгвокраїнознавчі й соціокультурні знання, але й комунікативні й соціальні компетенції особистості. Воно залежить від розвитку сучасної цивілізації, рівня розвитку суспільства, взаємозв'язку культури і освіти, способів культурної ідентифікації.

Висновки. Таким чином, міжкультурна комунікація є невід'ємним складником професійної підготовки менеджерів туризму, що забезпечує професійну підготовку з урахуванням культуротворчості професійної туристичної діяльності й формування творчої, толерантної, комунікативної особистості фахівця. Метою формування готовності до міжкультурної комунікації має стати досягнення адекватності й ефективності спілкування, тобто досягнення комунікативних цілей.

Список використаних джерел

1. Котенко О. В. Педагогічні умови розвитку полікультурної компетентності вчителів зарубіжної літератури як фактор зростання професіоналізму / О. В. Котенко // Імідж сучасного педагога. – 2010. – № 10 (109). – С. 38–41.
2. Мордань О. І. Полікультурне виховання в сучасній школі. [Електронний ресурс] / О. І. Мордань // Режим доступу: <http://nauka.zinet.info/6/mordan.php>
3. Манакін В. М. Мова і міжкультурна комунікація : навч. посіб. / В. М. Манакін. – Київ : ВЦ «Академія», 2012. – 288 с.
4. М'язова І. Ю. Особливості тлумачення поняття «міжкультурна комунікація» / І. Ю. М'язова // Філософські проблеми гуманітарних наук. – 2006. – № 8. – С. 108–113.
5. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики / Ф. С. Бацевич. – Київ : Академія, 2004. – 343 с.
6. Морська І. І. Сучасні тенденції у викладанні іноземних мов для спеціальних цілей / І. І. Морська // Іноземні мови. – 2002. – № 2. – Київ : Ленвіт. – С. 23.
7. Федорченко В. К. Підготовка фахівців для сфери туризму. Теоретичний і методологічний аспекти : монографія / Володимир Кирилович Федорченко. – Київ : Вища школа, 2002. – 350 с.

8. Формирование поликультурных ценностей в процессе изучения иностранного языка [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://nauka.relis.ru>
9. Котенко О. В. Критеріальний підхід до визначення рівня сформованості полікультурної компетентності майбутніх вчителів іноземних мов : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. [«Актуальні проблеми педагогіки та психології»], (м. Львів, 7–8 жовтня 2011 р.) : у 2-х частинах. – Львів : Львівська педагогічна спільнота, 2011. – Ч. 2. – С. 9–12.
10. Галицька М. М. Мовленнєвий етикет як елемент культури іншомовного спілкування менеджерів туризму / М. М. Галицька // Іноземні мови в навчальних закладах. Науково-методичний журнал. – Київ, 2004. – № 3. – С. 134–140.
11. Кузьменко В. В. Формування полікультурної компетентності вчителів загальноосвітньої школи : навчальний посібник / В. В. Кузьменко, Л. А. Гончаренко. – Херсон : РІПО, 2006. – 92 с.
12. Лощенкова І. Ф. Полікультурне виховання майбутніх учителів у процесі вивчення іноземних мов : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Ірина Феліксівна Лощенкова. – Київ : Інститут проблем виховання АПН України. – Київ, 2004. – 224 с.

References

1. Kotenko, O. V. (2010). Pedagogical Conditions of the Development of Foreign Literature Teachers' Multicultural Competence as a Growth of Professionalism. *Imidg suchasnogo pedagoga (Image of a modern teacher)*, 10 (109), 38–41 (in Ukr.)
2. Mordan, O. I. *Polycultural education at Modern School*. Retrieved from <http://nauka.zinet.info/6/mordan.php> (in Ukr.)
3. Manakin, V. M. (2012). *Language and Intercultural Communication: textbook*. Kyiv: Academic Center (in Ukr.)
4. Myazova, I. Y. (2006). Peculiarities of the interpretation of the concept «intercultural communication». *Fylosofs'ky problem gumanitarnykh nauk (Philosophical problems of the humanities)*, 8, 108–113 (in Ukr.)
5. Batsevich, F. S. (2014). *Fundamentals of communicative linguistics*. Kyiv: Academy (in Ukr.)
6. Morska, I. I. (2002). Modern tendencies in the teaching of foreign languages for special purposes. *Inozemny movy (Foreign languages)*, 2, 23 (in Ukr.)
7. Fedorchenko, V. K. (2002). *Training of specialists for tourism. Theoretical and methodological aspects: monograph*. Kyiv: Higher school (in Ukr.)
8. *Formation of multicultural values in the process of foreign languages studying* Retrieved from <http://nauka.relis.ru> (in Russ.)
9. Kotenko, O. V. (2011). *Criteria approach to determination of formation level of multicultural competence of future foreign languages teachers : materials of the International science-practice conf. [«Actual problems of pedagogy and psychology»]*, (Lviv, Ukraine, October 7-8), in 2 parts. Lviv: Lviv Pedagogical Community (in Ukr.)
10. Galytskaya, M. M. (2004). *Linguistic etiquette as an element of the culture of foreign language communication of tourism managers*. *Inozemny movy v navchal'nykh zakladah (Foreign languages in educational institutions. Scientific and Methodological Magazine)*, 3, 134–140 (in Ukr.)
11. Kuzmenko, V. V., & Goncharenko, L. A. (2006). *Formation of Multicultural Competence of Secondary School Teachers: textbook*. Kherson: RIPO (in Ukr.)
12. Loschenova, I. F. (2004). *Multicultural education of future teachers in the process of studying foreign languages: Dis. ... Candidate of Pedagogics: 13.00.07*. Kyiv: Institute for Education Problems of the Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine (in Ukr.)

Abstract. *NEKOZ Irina Veniaminivna. The issue of deepening the multicultural orientation of language training of future specialists in the field of tourism.*

Introduction. *One of the aims of higher education is to involve young people into global values, to form students' ability to communicate and interact with representatives of other cultures in the world. Due to the important role of languages in the modern world, the task of teaching languages and improving the students' level of language training is on the agenda.*

The purpose of the article is to find out the place and role of intercultural communication in the field of professional activity of future tourism specialists.

Results. *The issues of multiculturalism and professionalism are closely connected. This is especially true in respect of training of highly skilled professionals, in particular, future specialists in the field of tourism. The extension of the multicultural orientation of students' linguistic training in the conditions of global education, which results in the development of students' multicultural competence, becomes a factor in the formation of a tolerant consciousness of the individual. Means of multicultural education can be educational games, investigation of different cultures and national*

peculiarities. The teachers of our department implement effective forms and methods of work for the accomplishment of the tasks. We constantly update not only the educational material, but approaches to its application. Our practical progress is based on the theoretical investigations.

*The nature of communication changed with the growth of globalization changes, the extension of international contacts, and the internationalization of society in general. The analysis of scientific resources on problems of intercultural communication brings about **the conclusion** that only the study of the interrelationship between culture and communication through the identification of cultural models and the application of the gained knowledge are necessary steps to overcome misunderstandings and conflicts.*

Key words: *intercultural communication; multicultural education; multiculturalism; professional tourism education; formation of multicultural personality; language education in multicultural space; cultural orientation of professional training; interrelationship between culture and communication.*

*Одержано редакцією 15.09.2017
Прийнято до публікації 29.09.2017*

УДК 377 (045)

НІКОЛАЄСКУ Інна Олександрівна,
кандидат педагогічних наук,
докторант кафедри педагогіки вищої школи
і освітнього менеджменту,
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького, Україна
e-mail: nikolaesky@ukr.net

КЕРІВНИЦТВО ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЮ РОБОТОЮ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ЯК СФЕРА ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ВИКЛАДАЧА СИСТЕМИ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

***Анотація.** Презентовано досвід здійснення дослідно-експериментальної роботи загальноосвітніх навчальних закладів і ролі викладача щодо її керівництва. Зазначено, що керівництво викладачами системи післядипломної педагогічної освіти дослідно-експериментальною роботою загальноосвітніх навчальних закладів є однією з науково-методичних сфер професійно-педагогічної самореалізації. Висвітлено результати проведення дослідно-експериментальної роботи з проблеми підвищення якості освітніх послуг загальноосвітніх навчальних закладів. На рівні перспектив подальшого дослідження виокремлено роботу з упровадження інноваційних форм і методів методичного супроводу суб'єктів дослідно-експериментальної роботи регіонального рівня.*

***Ключові слова:** дослідно-експериментальна робота; освітні послуги; професійно-педагогічна самореалізація; викладач; система післядипломної педагогічної освіти; інформаційно-комунікаційні технології; науково-методичний семінар; телекомунікаційні технології; круглий стіл.*

Постановка проблеми. Кардинальні зміни, що відбуваються в останні десятиліття в економічній і соціальній сферах України, зародження інформаційного суспільства, стрімкий розвиток наукових знань, інформаційних і комунікаційних технологій потребують нових вимог до науково-педагогічних працівників системи післядипломної педагогічної освіти, які здатні не лише поєднувати глибокі фундаментальні знання й практичну підготовку, але й застосовувати новітні досягнення